

СТАНОВИЩЕ

От: доц.д-р. Веселина Канатова – Бучкова

Правно-исторически факултет на ЮЗУ“ Неофит Рилски“, гр.Благоевград

Катедра „Публичноправни науки“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по „Конституционно право“ в ЮЗУ“Неофит Рилски“, гр.Благоевград

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури за защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор” по научната специалност Конституционно право в научно направление 3.6 Право в ЮЗУ“Неофит Рилски“, гр. Благоевград, съобразно заповед № 1088/06.07.2023 г. на ректора на ЮЗУ“Неофит Рилски“, гр. Благоевград.

Автор на дисертационния труд: Петър Илианов Кичашки

Тема на дисертационния труд: „Конституционно положение на хората с увреждания“

Научен ръководител: проф. д.н. Георги Близнашки

I. Информация за дисертанта.

Докторантът е роден през 1989 г. в гр. София. Завършил е право в Нов български университет през 2014 г., като понастоящем е член на Комисия за защита от дискриминация и изпълнителен директор на Института модерна политика. Докторантът е автор на над 200 публикации по актуални въпроси, свързани с правата на хората с увреждания, както е и активен защитник на правата им, включително и чрез водените от него административни и съдебни производства.

II. Обща характеристика на представения труд.

Трудът е съобразен с изискванията на чл. 27 от ППЗРАСРБ. Структуриран е в три глави, с общ обем на дисертацията – 220 страници. Използваната литература е богата –

библиографията към дисертацията включва 168 научни публикации, сред които превес имат авторите на английски и руски език.

Изследваната в дисертацията тема е актуална, предвид факта, че проблемите на хората с уврежданията често остават в периферията както на правна регулация, така и на общественото внимание. В литературата липсва всеобхватно изследване на принципните положения, на които се основават както правата на лицата с увреждания, така и необходимостта от специална уредба и защита през призмата на социалната държава и правото на лично достойнство. Изследването акцентира върху конституционното положение на хората с увреждания, техните права и историческия им генезис, развитие, актуално състояние, както и връзката между правата на хората с увреждания и основните конституционни ценности и принципи. Избраният от автора научен подход да разгледа темата от гледна точка на намесата на държавата в личната сфера на индивида, в частност на хората с увреждания, и определянето ѝ като прекомерна и непропорционална, придава общ приносен характер на изследването.

Темата е разделена в три глави.

В първата глава е направен исторически преглед на положението на хората с увреждания. Авторът посочва, че през всички исторически епохи от древността до наши дни хората с уврежданията са имали особен правен статут, като увреждането винаги е било основа за правно, политическо и философско третиране. Хората с увреждания често се разглеждат и като субекти, чието правно положение се регулира от медицината, а българската теория и практика поставят на централно място медицинското освидетелстване като абсолютна предпоставка за придобиване на специален правен статус. Акцентът е поставен не върху начина на определяне на увреждането в различните исторически периоди, а върху въпроса доколко правното положение на хората с увреждания има конституционноправна основа, с оглед на трите фази на конституционализма – антична, средновековна и модерна. Историческият анализ е изключително задълбочен и сочи както за познанията на автора за всеки един период от развитието на обществото, така и за неговите възможности за аналитично мислене и критична оценка. Дисертантът сочи, че защитата, която християнството разпространява върху хората с увреждания, създава възможност през Средновековието да се зароди благотворителния модел на увреждането, за разлика от предхристиянския период, в който увреждането е било обект само на правна регламентация и обичай, без да са изключени описаните от автора инфантицидни и евгенистични практики. Прави се извода, че хората с увреждания са били познати, но изтикани в периферията на обществото „група“ хора, с

условността на понятието „група“ за средновековните разбирания, тъй като едва в последното десетилетие хората с увреждания са разглеждани като уязвима социална група. Посочва се, че в исторически план, на конституционно ниво, първата поява на увреждането като понятие е в Конституцията на Мексико от 1917 г., където е въведено обезщетение, дължимо от работодателите, в случай на смърт или временно или постоянно увреждане при извършване на работа. В допълнение мексиканската конституция въвежда изискване за отсъствие на увреждане при заемане на публичен пост. В първа глава се изследва евгениката като псевдонаука, която цели да „подобри“ генофона на населението, да отсее „лошите“ от „добрите“ гени и по пътя на селекцията да изгради човешка раса, която е по-добра от всички преди нея, от гледна точка на лицата с недъзи, венерически болести, ментални увреждания и законодателните и съдебни решения, следващи развитието на евгениката в Америка и обществата от Западния свят. Прави се извод, че псевдонауката се превръща в закон там, където консервативните и християнски разбирания биват изтикани в периферията на обществения дебат и нарушаването на баланса между прогресивните и консервативни политически виждания води до разклащане на правовия и обществен ред – въпрос изключително актуален в настоящите обществени отношения. Изследването в тази си част само по себе си е със съществен приносен характер за науката, правната теория и практика по отношение на лицата с увреждания.

Втората глава разглежда правната уредба на хората с увреждания, като специфична група, в съвременните конституции и установените в тях механизми за защита. Последователно са изследвани основополагащия правен акт Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и конституциите на различни държави като Австрия, Финландия, Румъния, Швеция и т.н. Разгледани са два от основните модели, по които увреждането се квалифицира – медицинският и социалният модел. Медицинският идеологически модел за разглеждане на увреждането поставя индивидуалния аспект в основата и установения личностен дефицит - това е моделът на *инвалидността*. От гледна точка на този модел, социалната среда не е част от този личностния проблем на индивида, тъй като именно той е този, който поради естеството на инвалидността си не може да се включи в социума. Инвалидността в тази връзка се оценява като болест, която подлежи на лечение и третиране, като болестта се преценява от гледна точка на икономическата активност на индивида и възможността му да полага труд. Социалният модел на увреждането акцентира върху достойнството и правата на лицата с увреждания, а не на тяхната медицинска диагноза. Социалният модел дефинира две отделни понятия „инвалидност“ и „увреждане“, като заменя догмата, че инвалидността е проблем на индивида с виждането, че увреждането е проблем на общността. Авторът посочва, че според социалният модел: „Обществото е онова, което

уврежда хората с инвалидност“, с оглед на което увреждането е социален проблем, а не личностен и решенията, които следва да се взимат по отношение на хората с увреждания имат общностен характер. Дисертантът прави извод, че пълното доминиране на социалния модел води до прекъсване на връзката между инвалидността и увреждането, което може да доведе до хипотеза, при която себеопределянето да е достатъчно за квалифицирането на човек с увреждане. Споделям изцяло виждането на автора, че не следва да се допуска завладяването на идеологията на социалния модел на увреждането от идеологията на политиката на идентичностите и скъсване на връзката с медицинския фундамент на увреждането. Това би било девиация, която нарушава освен правната сигурност, но и една от най-висшите конституционни ценности – достойнството на личността.

Във втора глава е направен и анализ на конституционните предпоставки на увреждането като въпрос от ранга на конституцията. Отбелязано е, че Конституцията от 1991 г. поставя въпросите, свързани с правата на хората с увреждания в два нарочни текста. В чл. 48, ал. 2 се създава гаранция за осъществяването на правото на труд на хората с увреждания като се вменява на държавата задължение да създава условия за осъществяването на това право, а чл. 51, ал. 3 гарантира, че хората с увреждания се намират под „особена закрила на държавата и обществото“. Авторът посочва, че въпросите, свързани с правата на хората с увреждания не се изчерпват само до тези две конституционни разпоредби, тъй като лицата с увреждания се ползват от всички конституционни права и съответно са носители на всички задължения, които са установени за всички български граждани. Основният закон и Конвенцията за правата на хората с увреждания, като най-всеобхватен международен акт в тази сфера, не създават нови права, а гарантират пълноценното упражняване от страна на хората с увреждания на съществуващите човешки права. Посочва се, че особената закрила за хората с увреждания, която Конституцията извежда, следва да се разглежда като „съпричастно право“, като основният закон въвежда не само активна подкрепа за лицата с увреждания, но и създава цялостна правна рамка на свобода на индивида – свобода на личен избор, свобода от държавна намеса в личната сфера на индивида.

В Третата глава от дисертационния труд се прави опит да се обоснове нуждата от “троен конституционен тест“, който да бъде използван при провеждането на политики в сферата на уврежданията. Авторът посочва, че в рамките на този тест се оформя разбирането, че за да е конституционносъобразна една държавна политика към хората с увреждания тя следва да отговаря на принципите на човешкото достойнство, социалната държава и да отчита основополагащата функция на конституцията. Изследва се понятието за човешко достойнство, което е сред структуроопределящите ценности по отношение на правата на индивида, в някои конституции е преддържавна ценност, а в други самостоятелно право, както и за социалната

държава. Разглежда се понятието „увреждане“, свързано с решенията на експертните лекарски комисии и подзаконовите актове по прилагане на ЗХУ. Прави се извод, че Наредба за медицинската експертиза е нова по време, но стара по философия и разбиране, тъй като увреждането е основано изцяло на медицинския модел и неговите идеологически постановки. Направена е оценка, че всяка юридическа конструкция, построена върху медицинска експертиза и измерване на увреждането като „процент от здравия човек“, ще е иманентно закрепостена в рамките на медицината, което прави проблема тясно експертен и не отговаря на съвременните предизвикателства. Отбелязано е, че настоящата подзаконова и административноправна уредба на увреждането не може да отговори на предложението конституционноправен стрес-тест. Виждането се обосновава с обстоятелството, че с решенията на ТЕЛК/НЕЛК се създават пречки за упражняване на конституционно установеното право на труд и по този начин държавата се намесва пряко в личната сфера на индивида. Сочи се, че предвиденият от конституционния законодател механизъм, по който може да се ограничават или суспендират права, не взаимодейства по никакъв начин с решенията на медицинската експертиза, а по отношение на принципа на човешко достойнство влиза в пряко противоречие. Системата по оценка на увреждането не отговаря и на принципите на социалната държава, независимо че увреждането води до социални плащания. Прави се обобщаващия извод, че доколкото настоящата система на увреждане не „преминава“ предложението троен конституционен тест, може да се счете за противоконституционна.

С оглед на посочения извод, авторът прави конкретни предложения *de lege ferenda*, които да залегнат в нов Закон за хората с увреждания, свързани с нова оценка на увреждането, изграждане на капацитет на специализирана административна структура чрез трансформиране на Агенцията за хора с увреждания в Държавна агенция, първостепенен разпоредител с бюджетни средства, на която да се възложи процеса по оценка на увреждането, възприемането на нов подход при организирането на социалните услуги, създаване на фонд за научноизследователска и развойна дейност, както и повишаване компетентността на Комисията за защита от дискриминация.

В заключение: Темата е актуална. Структурирана е в съответствие с предмета на изследване. Въпросите са много добре развити и анализирани, като предложенията *de lege ferenda* съставляват съществени приноси моменти на изследването. Съдържанието на дисертацията отговаря на чл. 6, ал.3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и на чл. 27, ал.2 от ППЗРАСРБ.

С оглед на горното, предлагам на научното жури да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност 3.6 „Право“ на Петър Илианов Кичашки,

редовен докторант в катедра „Публичноправни науки“ на ПИФ в ЮЗУ „Неофит Рилски“ –
Благоевград.

Доц. д-р В. Бучкова

OPINION

From: Assoc. Prof. Ph.D. Veselina Kanatova - Buchkova
Faculty of Law and History of the Southwestern University "Neofit Rilski",
Blagoevgrad, Department of Public Legal Sciences,

Subject: dissertation work for awarding the educational and scientific degree "doctor"
at the Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad

Grounds for presenting the opinion: participation in the composition of the scientific jury for the defense of a dissertation work for the award of a PhD in the scientific specialty Constitutional law in the scientific field 3.6 Law in Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, in accordance with the order No. 1088/06.07.2023 of the Rector of the Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad.

Author of the dissertation: Petar Iliyanov Kichashki

Dissertation topic: "Constitutional status of people with disabilities"

Scientific supervisor: Prof. Doctor of Science Georgi Bliznashki

I. Information for the dissertation student.

The doctoral student was born in 1989 in the city of Sofia. He graduated from the New Bulgarian University in 2014 and is currently a member of the Commission for Protection against Discrimination and the Executive Director of the Institute of Modern Politics. The doctoral student is the author of over 200 publications on current issues related to the rights of people with disabilities, as well as being an active defender of their rights, including through administrative and judicial proceedings led by him.

II. General characteristics of the presented work.

The work complies with the requirements of Art. 27 of PPZRASRB. It is structured in three chapters, with a total volume of the dissertation – 220 pages. The literature used is rich - the bibliography for the dissertation includes 168 scientific publications, among which the authors in English and Russian have a predominance. The topic studied in the dissertation is topical, given the fact that the problems of people with disabilities often remain on the periphery of both legal regulation and public attention. The literature lacks a comprehensive study of the principles on which the rights of persons with disabilities are based, as well as the need for special regulation and protection through the prism of the welfare state and the right to personal dignity. The research focuses on the constitutional position of people with disabilities, their rights and their historical genesis, development, current status, as well as the relationship

between the rights of people with disabilities and the main constitutional values and principles. The scientific approach chosen by the author to examine the topic from the point of view of the state's intervention in the private sphere of the individual, in particular the disabled, and its definition as excessive and disproportionate, gives the research a general contribution character.

The topic is divided into three chapters.

In the first chapter, a historical overview of the situation of people with disabilities is made. The author points out that in all historical eras from ancient times to the present, people with disabilities have had a special legal status, and disability has always been the basis for legal, political and philosophical treatment. People with disabilities are often seen as subjects whose legal status is regulated by medicine, and Bulgarian theory and practice place medical certification in a central place as an absolute prerequisite for acquiring a special legal status. The emphasis is placed not on the way of defining disability in different historical periods, but on the question of how far the legal status of disabled people has a constitutional legal basis, in view of the three phases of constitutionalism - ancient, medieval and modern. The historical analysis is extremely thorough and points both to the author's knowledge of each period of the development of society, and to his capabilities for analytical thinking and critical evaluation. The dissertation points out that the protection that Christianity extended to disabled people created an opportunity in the Middle Ages to give birth to the charitable model of disability, in contrast to the pre-Christian period, in which disability was subject only to legal regulation and custom, without excluding the described by the author infanticidal and eugenic practices.

It is concluded that people with disabilities were a familiar but marginalized "group" of people, with the conventionality of the concept of "group" for medieval understandings, since only in the last decade have people with disabilities been seen as a vulnerable social group. It is pointed out that historically, at the constitutional level, the first appearance of disability as a concept was in the Constitution of Mexico of 1917, which introduced compensation payable by employers in the event of death or temporary or permanent disability while performing work. In addition, the Mexican constitution introduces a disability-free requirement for holding public office.

The first chapter examines eugenics as a pseudoscience that aims to "improve" the gene pool of the population, weed out the "bad" from the "good" genes and, through selection, build a human race that is better than all before it, from perspective of persons with disabilities, venereal diseases, mental disabilities, and the legislative and judicial decisions following the development of eugenics in America and societies of the Western world. It is concluded that pseudoscience becomes law where conservative and Christian understandings are pushed to the fringes of public debate and the disruption of the balance between progressive and conservative political views leads to the shaking of the legal and social order - an issue extremely relevant in current

public relations . The research in this part in itself has a significant contribution to science, legal theory and practice in relation to persons with disabilities. The second chapter examines the legal framework of people with disabilities, as a specific group, in modern constitutions and the protection mechanisms established therein. The fundamental legal act, the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, and the constitutions of various countries such as Austria, Finland, Romania, Sweden, etc., were successively examined. Two of the main models by which disability is qualified are examined - the medical and the social model. The medical ideological model for considering disability places the individual aspect at the core and the identified personal deficit - this is the disability model. From the point of view of this model, the social environment is not part of this personal problem of the individual, since it is he who, due to the nature of his disability, cannot integrate into society. Disability in this connection is assessed as a disease that is subject to treatment, and the disease is assessed from the point of view of the individual's economic activity and his ability to work. The social model of disability emphasizes the dignity and rights of persons with disabilities rather than their medical diagnosis.

The social model defines two separate concepts of "disability" and "impairment", replacing the dogma that disability is a problem of the individual with the view that disability is a problem of the community. The author points out that according to the social model: "Society is what harms people with disabilities", according to which disability is a social problem, not a personal one, and the decisions that should be made regarding people with disabilities are community in nature. The dissertation concludes that the complete dominance of the social model leads to a disconnection between disability and impairment, which can lead to a hypothesis where self-determination is sufficient to qualify a person with a disability. I fully share the author's view that the ideology of the social model of disability should not be allowed to be conquered by the ideology of identity politics and disconnected from the medical foundation of disability. This would be a deviation that violates not only legal security, but also one of the highest constitutional values – the dignity of the person.

In the second chapter, an analysis of the constitutional prerequisites of disability as a matter of the rank of the constitution is made. It has been noted that the 1991 Constitution addresses issues related to the rights of persons with disabilities in two deliberate texts. In Art. 48, para. 2 creates a guarantee for the realization of the right to work of people with disabilities, imputing to the state an obligation to create conditions for the realization of this right, and Art. 51, para. 3 guarantees that people with disabilities are under "special protection of the state and society". The author points out that the issues related to the rights of people with disabilities are not limited to these two constitutional provisions, because people with disabilities enjoy all constitutional rights and, accordingly, bear all the obligations that are established for all Bulgarian citizens. Bulgarian Constitution and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, as the most comprehensive international act in this field, do not create new rights, but guarantee the full exercise of existing human rights by persons with disabilities. It is pointed out that the special protection for disabled people, which the

Constitution provides, should be considered as a "compassionate right", as the basic law introduces not only active support for disabled people, but also creates a comprehensive legal framework of freedom of the individual - freedom of personal choice, freedom from state interference in the private sphere of the individual. In the third chapter of the dissertation, an attempt is made to justify the need for a "triple constitutional test" to be used in the implementation of policies in the field of disabilities. The author points out that within the framework of this test, the understanding is formed that in order for a state policy towards people with disabilities to be constitutional, it should meet the principles of human dignity, the welfare state and take into account the fundamental function of the constitution. The concept of human dignity is explored, which is among the structure-determining values regarding the rights of the individual, in some constitutions it is a pre-state value, and in others an independent right, as well as for the welfare state.

The concept of "impairment" related to the decisions of the expert medical commissions and the implementing by-laws of the USSR is considered. It is concluded that the Ordinance on Medical Expertise is new in time, but old in philosophy and understanding, as disability is based entirely on the medical model and its ideological assumptions. It has been assessed that any legal construction based on medical expertise and measurement of disability as a "percentage of a healthy person" will be immanently anchored within medicine, making the problem narrowly expert and not responding to contemporary challenges. It has been noted that the current by-law and administrative regulation of disability cannot meet the proposed constitutional stress test. The view is justified by the fact that the TELK/NELK decisions create obstacles to the exercise of the constitutionally established right to work and thus the state intervenes directly in the personal sphere of the individual. It is pointed out that the constitutional legislative mechanism by which rights can be limited or suspended does not interact in any way with the decisions of the medical expertise, and with regard to the principle of human dignity, it comes into direct contradiction. The disability assessment system also does not meet the principles of the welfare state, even though the disability leads to social payments. The general conclusion is that to the extent that the current disability system does not "pass" the proposed threefold constitutional test, it may be considered unconstitutional. In view of the stated conclusion, the author makes specific proposals *de lege ferenda* to be included in a new Law on People with Disabilities related to a new assessment of disability, capacity building of a specialized administrative structure by transforming the Agency for People with Disabilities into a State Agency, a primary budget manager, to entrust the disability assessment process, the adoption of a new approach to the organization of social services, the creation of a research and development fund, as well as increasing the competence of the Commission for Protection from Discrimination.

In conclusion: The topic is relevant. It is structured in accordance with the subject of research. The issues are very well developed and analyzed, with the propositions *de lege ferenda* constituting essential contributing points of the study. The content of the dissertation complies with Art. 6, paragraph 3 of the Law on the Development of the

Academic Staff in the Republic of Bulgaria and of Art. 27, paragraph 2 of the Rules of its implementation.

In view of the above, I propose to the scientific jury to award the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty 3.6 "Law" to Petar Iliyanov Kichashki, a full-time doctoral student in the department of "Public Law Sciences" of the Faculty of Law and History Southwestern University in Blagoevgrad.

Assoc. PhD. V. Buchkova